

Η διατήρηση της ζωικής ποικιλότητας, ένα στοίχημα της εποχής μας

Παναγιώτης Παφίλης, Καθηγητής Ζωικής Ποικιλότητας, Τμήμα Βιολογίας, Σχολή Θετικών Επιστημών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η απώλεια της βιοποικιλότητας, η εξαφάνιση δηλαδή ζώων, φυτών και μικροοργανισμών, αλλά και η συρρίκνωση της γενετικής ποικιλότητας των πληθυσμών τους, είναι, μαζί με την κλιματική κρίση, ένα από δύο κεντρικά περιβαλλοντικά προβλήματα του καιρού μας. Ανάμεσα στις βασικές αιτίες που οδηγούν στην απώλεια της βιοποικιλότητας ξεχωρίζουν η καταστροφή και ο κατακερματισμός των φυσικών ενδιαιτημάτων λόγω ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, η επέκταση των εισβλητικών ειδών, η υπερβολική εκμετάλλευση ζώων και φυτών (π.χ. μέσω λαθροθηρίας ή υπεραλίευσης), η ρύπανση και η θέρμανση του πλανήτη. Η μείωση της βιοποικιλότητας έχει ως συνέπειες αφενός την εξαφάνιση απροσδιόριστου αριθμού ειδών (πολλά είδη εξαφανίζονται πριν καν προλάβουν οι επιστήμονες να τα περιγράψουν) και αφετέρου τον περιορισμό των οικοσυστημικών υπηρεσιών που σχετίζονται άμεσα με την επιβίωση των ανθρώπινων κοινοτήτων. Δεν είναι τυχαίο ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας απασχολεί έντονα τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας για τις επιπτώσεις που θα επιφέρει στους ανθρώπινους πληθυσμούς. Οι πιο μεγάλης κλίμακας απώλειες εντοπίζονται στα νησιωτικά οικοσυστήματα και στους τροπικούς, όπου διαβιούν και τα περισσότερα είδη.

Οι εξαφανίσεις ειδών είναι μία φυσική διαδικασία που πάντα συνέβαινε. Ομάδες οργανισμών εμφανίζονταν, μεσουρανούσαν και στη συνέχεια εξαφανίζονταν, όπως ακριβώς συνέβη με τους δεινοσαύρους, μία ταξινομική ομάδα που δέσποζε για περίπου 150 εκατομμύρια χρόνια μέχρι που χάθηκαν πριν από 65 εκατομμύρια χρόνια σε μία από τις λεγόμενες πέντε μαζικές εξαφανίσεις. Κάθε τέτοιο κύμα μαζικής εξαφάνισης ακολουθούταν από μία έκρηξη βιοποικιλότητας και την εμφάνιση και επικράτηση άλλων ομάδων, όπως έγινε για παράδειγμα με την δική μας Ομοταξία, τα Θηλαστικά. Η αποκαλούμενη όμως και έκτη εξαφάνιση, που λαμβάνει χώρα στις μέρες μας, οφείλεται αποκλειστικά στις ανθρώπινες δραστηριότητες και για αυτό ονομάζεται και εξαφάνιση του Ανθρωπόκαινου. Από το κυνήγι με απλά όπλα των πρώτων ανθρώπων που αποίκισαν για πρώτη φορά τη Βόρεια Αμερική, την Αυστραλία και τη Μαδαγασκάρη και κυνήγησαν μέχρι εξαφανίσεως τα μεγαλόσωμα Θηλαστικά έως τις σημερινές μεγάλες απώλειες στα τροπικά δάση της βροχής, η επίδραση του ανθρώπου αποδεικνύεται καταστροφική. Σύμφωνα με την αναφορά ειδικών επιστημόνων από όλο τον κόσμο που συμμετείχαν σε διεθνές συνέδριο στο Παρίσι με θέμα την απώλεια της βιοποικιλότητας το 2019, ένα περίπου εκατομμύριο είδη, με περισσότερα ανάμεσά τους τα ζώα, απειλούνται με εξαφάνιση.

Η ζωική ποικιλότητα της χώρας μας είναι από τις πλουσιότερες, αν όχι η πλουσιότερη στην Ευρώπη. Η μοναδική γεωγραφική θέση της Ελλάδας ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, κάθε μία με τη δική της, ξεχωριστή, πανιδική «υπογραφή», ο μεγάλος αριθμός νησιών τα οποία αποτελούν τυπικές θέσεις ειδογένεσης και η ιδιαίτερη παλαιογεωγραφία της περιοχής του Αιγαίου είναι οι παράγοντες που σμίλευσαν την ελληνική πανίδα και οδήγησαν στον υψηλό αριθμό ζωικών ειδών, πολλά εκ των οποίων είναι ενδημικά της χώρας. Έτσι, η Πελοπόννησος διαθέτει έξι ενδημικά είδη σαυρών, η Κάρπαθος φιλοξενεί δύο ενδημικά είδη Αμφιβίων (ένα οικολογικό παράδοξο για ένα άνυδρο νησί του νοτιοανατολικού Αιγαίου), η λίμνη Τριχωνίδα διαθέτει εννέα ενδημικά είδη ψαριών και οκτώ ενδημικά είδη μαλακίων των εσωτερικών υδάτων, στην Κρήτη διαβιούν δύο ενδημικά είδη και τρία υποείδη Θηλαστικών και η μικρή Μήλος φιλοξενεί δύο ενδημικά είδη και δύο υποείδη Ερπετών. Οι αιτίες όμως που προκαλούν την απώλεια της βιοποικιλότητας ενεργούν και στην Ελλάδα. Η κατάσταση πολλών οικοσυστημάτων επιδεινώνεται ενώ ο κατακερματισμός τους αυξάνεται, τα εισβλητικά είδη εξαπλώνονται με αυξανόμενους ρυθμούς και ανταγωνίζονται τα αυτόχθονα είδη της χώρας και πολλοί πληθυσμοί κινδυνεύουν από υπερβολική εκμετάλλευση. Η Πολιτεία έχει αρχίσει να

κατανοεί το πρόβλημα και να ενεργοποιείται προς την προστασία της βιοποικιλότητας. Το εγγύς μέλλον θα είναι κρίσιμο για την επιτυχία αυτής της σημαντικής υπόθεσης.